

**ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

1. Εισαγωγή

Η εισαγωγή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ) / Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) στα Προγράμματα Σπουδών αποτελεί κεντρικό άξονα των διακηρύξεων και των επίσημων κειμένων τόσο των διασκέψεων όσο και των διεθνών οργανισμών μέσα από τους οποίους αναδείχθηκαν και θεμελιώθηκαν οι εκπαιδεύσεις αυτές.

Η ΠΕ/ΕΑΑ θέτει την αειφορία στο επίκεντρο της εκπαίδευσης, καθιστώντας την έναν από τους βασικούς εκπαιδευτικούς στόχους, και αναδεικνύοντάς την ως έννοια-κλειδί για τον επαναπροσανατολισμό της ίδιας της εκπαίδευσης και γενικότερα της μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, η ΠΕ/ΕΑΑ επιδιώκει τη διαμόρφωση του αειφόρου σχολείου, το οποίο θα λειτουργήσει ως φορέας αλλαγών στην εκπαίδευση και την κοινωνία. Μέσα από τη διδασκαλία και τη μάθηση, τη δομή, την οργάνωση, την πολιτική και τις καθημερινές πρακτικές, το αειφόρο σχολείο θα καταστήσει τους μαθητές/τριες ικανούς να διαμορφώνουν συνθήκες αειφορίας και να υιοθετούν αειφόρους τρόπους ζωής. Παράλληλα, το ίδιο το σχολείο θα αποτελεί ένα μοντέλο-οργανισμό που προωθεί την αειφορία και την εφαρμόζει στη σχολική ζωή.

Στο πλαίσιο αυτό, το Πρόγραμμα Σπουδών της ΠΕ/ΕΑΑ εστιάζει και στα τρία βασικά επίπεδα λειτουργίας του σχολείου: α) το παιδαγωγικό (μαθησιακή και διδακτική διαδικασία), β) το κοινωνικό/οργανωσιακό (κουλτούρα, κοινωνικό κλίμα, εκπαιδευτική πολιτική) και γ) το τεχνικό/οικονομικό (υποδομές, εξοπλισμός, διαχειριστικές πρακτικές).

2. Δομή Προγράμματος Σπουδών

2.1 Βασικοί άξονες του Αναλυτικού Προγράμματος και Πρόγραμμα Σπουδών της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Το Πρόγραμμα Σπουδών της ΠΕ/ΕΑΑ είναι οργανωμένο και δομημένο σύμφωνα με τις βασικές αρχές του «Αναλυτικού Προγράμματος για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας» και εδράζεται σε τρεις βασικούς άξονες που αφορούν:

α. Ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες:

- Να έρθουν σε επαφή με πληθώρα πληροφοριών και δεδομένων που σχετίζονται με ζητήματα περιβάλλοντος και αειφόρου ανάπτυξης.
- Να προσεγγίζουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα όχι μόνο ως φυσικά φαινόμενα, υποκείμενα σε αντικειμενικές επιστημονικές διαγνώσεις και λύσεις αλλά και ως κοινωνικά, πολιτικά και πολιτισμικά ζητήματα που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες.
- Να συνειδητοποιήσουν τους κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς και ηθικούς παράγοντες που ενυπάρχουν και διαπλέκονται στα διάφορα περιβαλλοντικά ζητήματα και στα μοντέλα ανάπτυξης και να αναζητούν μέσα από τη γνώση του παρελθόντος και του παρόντος δημοκρατικές επιλογές και λύσεις.
- Να αντιλαμβάνονται τα ζητήματα του περιβάλλοντος και της αειφορίας ως πεδία σύγκρουσης απόψεων και συμφερόντων σε τοπικό και διεθνές επίπεδο.
- Να κατανοήσουν ότι η έννοια της αειφορίας δεν είναι δεδομένη αλλά κτίζεται συλλογικά με βάση χωροχρονικές και πολιτισμικές συνθήκες και ιδιαιτερότητες.
- Να αντιλαμβάνονται τη γνώση σχετικά με τα ζητήματα του περιβάλλοντος και της αειφορίας ως ένα ευρύτερο εννοιολογικό οικοδόμημα που εμπεριέχει πέρα από την επιστημονική γνώση, αξίες, στάσεις και συμπεριφορές, σκέψεις και συναισθήματα.
- Να ανακαλύπτουν τη γνώση μέσω της αλληλεπίδρασης με τις πηγές πληροφόρησης, τους εκπαιδευτικούς καθώς και μέσω της δημιουργίας κοινοτήτων μάθησης.
- Να προσεγγίζουν τη γνώση κριτικά και να λειτουργούν ως παραγωγοί νέας γνώσης.

β. Καλλιέργεια αξιών, υιοθέτηση στάσεων και επίδειξη συμπεριφορών που απαρτίζουν τη σύγχρονη δημοκρατική πολιτότητα

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες:

- Να καλλιεργήσουν τις αξίες της αειφορίας: κοινωνική και οικολογική αλληλεγγύη και δικαιοσύνη, αυτονομία, δημοκρατία, έμφυλη ισότητα, υπευθυνότητα, ανεκτικότητα κλπ.
- Να αναπτύξουν θετικές στάσεις όσον αφορά την ενασχόλησή τους με ζητήματα περιβάλλοντος και αειφορίας.
- Να αναπτύξουν τη θέληση και τη δέσμευση για ατομική και συλλογική δημοκρατική κοινωνική δράση σε θέματα περιβάλλοντος και αειφορίας.
- Να δουν τον εαυτό τους και το μέλλον τους με διαφορετικό τρόπο αναπτύσσοντας την αίσθηση και την πεποίθηση ότι έχουν τη δύναμη να διαμορφώσουν τις συνθήκες της αειφορίας και γενικότερα της ζωής τους.

- Να καλλιεργήσουν την επιθυμία και τη θέληση να γίνουν παράγοντες αλλαγών στην κατεύθυνση της αειφορίας.

γ. Καλλιέργεια ιδιοτήτων, ικανοτήτων, δεξιοτήτων που απαιτούνται από την κοινωνία του 21ου αι. – ικανότητες κλειδιά.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες:

- Να αποκτήσουν δεξιότητες αναζήτησης, συλλογής, επεξεργασίας, ταξινόμησης, κριτικής ανάλυσης, σύνθεσης, αξιολόγησης, επικοινωνίας και εκμετάλλευσης πληροφοριών και δεδομένων που σχετίζονται με ζητήματα περιβάλλοντος και αειφόρου ανάπτυξης.
- Να αναπτύξουν ικανότητες επικοινωνίας, διαλόγου, συνεργασίας, ανάληψης πρωτοβουλιών και ευθύνης, συλλογικότητας και συμμετοχικότητας.
- Να αναπτύξουν ικανότητες ανάλυσης και διασαφήνισης αξιών.
- Να καλλιεργήσουν στοχαστικά κριτική σκέψη και δράση.
- Να καλλιεργήσουν την ικανότητα του «μαθαίνω να μαθαίνω».
- Να είναι σε θέση να διαμορφώνουν και να επεξεργάζονται συλλογικά οράματα για ένα αειφόρο σχολείο και μια αειφόρο κοινωνία και να αναπτύξουν τη θέληση και τις ικανότητες προκειμένου να τα δρομολογήσουν.
- Να αναπτύξουν την ικανότητα να σχεδιάζουν και να διαπραγματεύονται ατομικά και συλλογικά τους κοινωνικούς όρους της αειφορίας.
- Να αναπτύξουν την ιδιότητα του δημοκρατικού ενεργού πολίτη.
- Να αναπτύξουν την ικανότητα δράσης.
- Να αποκτήσουν δεξιότητες εφαρμογής και χρήσης των ΤΠΕ κατά την εξέταση των περιβαλλοντικών ζητημάτων και των θεμάτων της αειφόρου ανάπτυξης, ως βασικού εργαλείου διερεύνησης, αναζήτησης, συλλογής, ανάλυσης, πληροφοριών και δεδομένων που αφορούν τα περιβαλλοντικά ζητήματα και τα θέματα της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς επίσης και να καταστούν ικανοί να τα αξιοποιούν ως εργαλεία επικοινωνίας σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο για την ενίσχυση του διαλόγου προς την κατεύθυνση του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης.

Το Πρόγραμμα για την ΠΕ/ΕΑΑ δομείται στη βάση ενός ευέλικτου και ανοικτού πλαισίου ώστε:

- να μη διαφοροποιείται ανά εκπαιδευτική βαθμίδα αλλά να είναι ενιαίο και κοινό από την προδημοτική έως και το λύκειο, με τη λογική ότι η φιλοσοφία της ΠΕ/ΕΑΑ, οι προσανατολισμοί και οι επιδιώξεις της αποτελούν βασικό ζητούμενο για κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης.
- το κάθε σχολείο να έχει την ευχέρεια και τη δυνατότητα να προσεγγίζει τα ζητήματα του περιβάλλοντος και της αειφορίας με γνώμονα τις δικές του ανάγκες και επιδιώξεις.

2.2 Θεματικές Ενότητες

2.2.1. Περιεχόμενο και Ύλη

Στο πλαίσιο της ΠΕ/ΕΑΑ οι μαθητές/τριες θα εξετάσουν και θα αναλύσουν ζητήματα τοπικού, περιφερειακού και παγκόσμιου ενδιαφέροντος, θα μελετήσουν διαφορετικές κοινωνίες και πολιτισμούς, θα εξετάσουν τη σχέση τους με το περιβάλλον ιστορικά και εξελικτικά και θα αναζητήσουν τα αίτια και

τις συνέπειες της περιβαλλοντικής υποβάθμισης στη δομή, οργάνωση και ανάπτυξη των σύγχρονων κοινωνιών. Επιπλέον, οι μαθητές/τριες θα κατανοήσουν ότι για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων και την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης απαιτείται παγκόσμια συνέργια, και συνολική προσπάθεια από όλους τους παράγοντες σε κοινωνικό, πολιτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο η οποία ξεκινά από το σχολικό χώρο, μεταφέρεται στην κοινότητα και εκτείνεται ευρύτερα σε παγκόσμια κλίμακα.

Στην επιλογή των υπό εξέταση ζητημάτων λαμβάνεται υπόψη η προϋπάρχουσα εμπειρία των μαθητών/τριών, τα ερεθίσματα και τα ενδιαφέροντά τους με αφετηρία το άμεσο τοπικό τους περιβάλλον. Συνεπώς το κάθε σχολείο και ο κάθε εκπαιδευτικός επιλέγει τα θέματα-ζητήματα και οργανώνει τη μαθησιακή πορεία με γνώμονα: α) την ηλικία, τις γνώσεις, τα ενδιαφέροντα, τις εμπειρίες και τις ανάγκες των μαθητών/τριών του, β) τις ειδικές κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, γ) τα ιδιαίτερα περιβάλλοντα της περιοχής, δ) το τοπικό πλαίσιο, στ) τα ζητήματα περιβάλλοντος και αειφορίας που απασχολούν κατά καιρούς την τοπική κοινωνία και γενικότερα την επικαιρότητα.

Με αυτή τη λογική, κάθε ζήτημα περιβαλλοντικό και γενικότερα ζήτημα αειφόρου ανάπτυξης εντάσσεται στο περιεχόμενο της ΠΕ/ΕΑΑ. Σημασία δεν έχει πόσα ζητήματα προσεγγίζονται σε κάθε σχολείο. Εκείνο που προέχει κατά την εξέταση των ζητημάτων είναι η διαμόρφωση πολιτικής σκέψης στο πλαίσιο μιας εκπαίδευσης κοινωνικά κριτικής, δημοκρατικής και απελευθερωτικής, ενδυναμωτικής, προσανατολισμένης στις αξίες και στη βάση της σύζευξης των φυσικών επιστημών με τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες αλλά και την τέχνη.

Το Πρόγραμμα Σπουδών για την ΠΕ/ΕΑΑ λειτουργεί ως εργαλείο καθοδήγησης για κάθε σχολείο ενώ παράλληλα επιδιώκεται η μεταφορά της εξέτασης των περιβαλλοντικών ζητημάτων από το βιβλίο στον ίδιο το χώρο του σχολείου και της κοινότητας. Μέσα από το πρόγραμμα το σχολείο ως ξεχωριστή αυτόνομη μονάδα μπορεί να αποφασίσει για το τι είδους θέμα θα εξετάσει, τι επιδιώκει μέσα από αυτό, ποια διαδικασία και ποιες πρακτικές θα ακολουθήσει.

Πρόκειται για ένα ανοικτού τύπου πρόγραμμα το οποίο έχει ως θεμελιώδη αρχή την αξιοποίηση των τοπικών περιβαλλόντων κατά τη διερεύνηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων. Μέσα από την τοπική δράση, θα συνειδητοποιηθεί ο ρόλος και η ευθύνη όλων στην προάσπιση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής και θα γίνει κατανοητή η αλληλοσύνδεση των περιβαλλοντικών ζητημάτων και η παγκοσμιότητά τους.

Η αξιοποίηση των τοπικών κοινοτήτων, καθώς επίσης και όλων των χώρων που μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά εκπαιδευτικά και μαθησιακά εργαλεία για την ενίσχυση της βιωματικής και εμπειρικής μάθησης όπως τα περιβαλλοντικά πεδία, οι χώροι της κοινότητας, τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, τα τοπικά εργαστήρια, τα μουσεία, κ.ά. αποτελούν σημαντικό στοιχείο για την επίτευξη της περιβαλλοντικής-πολιτικής αγωγής των μαθητών/τριών, και συνιστούν θεμελιώδη άξονα της φιλοσοφίας του προγράμματος.

Με βάση τα παραπάνω το συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών συνεπάγεται και προϋποθέτει για την εξέταση των περιβαλλοντικών ζητημάτων τη δημιουργία κλίματος συνεργασίας και συλλογικής μάθησης μεταξύ όλων των παραγόντων του σχολείου, αλλά και της τοπικής κοινότητας, των τοπικών πληθυσμών και όλων εκείνων των φορέων, κυβερνητικών και μη-κυβερνητικών, που μπορούν, στο πλαίσιο συμμετοχικών μαθησιακών διαδικασιών και μέσα από τη διαγενεακή αλληλεπίδραση και επικοινωνία, να συμβάλουν στη συνειδητοποίηση του ρόλου του πολίτη στην επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης.

Συνοψίζοντας, επιλέγεται ένα θέμα – ζήτημα σχετικό με την αειφορία το οποίο διερευνάται ολιστικά, και διαθεματικά. Στη διερεύνηση του ζητήματος εμπλέκονται οι μαθητές/τριες και οι εκπαιδευτικοί

σε συνεργασία με την κοινότητα σε κριτικές και συνεργατικές διερευνήσεις ζητημάτων πραγματικών και τοπικών, με τρόπο ώστε να αναλυθούν κριτικά, να διασαφηνιστούν και να κατανοηθούν τα φαινόμενα, οι αξίες, οι απόψεις, οι θέσεις, οι στάσεις, οι ιδεολογίες και τα συμφέροντα, οι πολιτικές, πολιτισμικές και κοινωνικές σχέσεις, οι αντιπαραθέσεις και οι αντιφάσεις που διαπλέκονται συστηματικά και συνιστούν αυτό το ίδιο το ζήτημα. Αυτού του είδους η γνώση και η κατανόηση είναι απαραίτητη προκειμένου να αναδειχθούν οι εναλλακτικές λύσεις, να γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας, να αποτιμηθούν κριτικά και να προσανατολίσουν επιλογές και δράσεις. Ερμηνευτικό πλαίσιο αυτής της διαδικασίας είναι οι αξίες της αειφορίας. Βασική παράμετρος αυτής της προσέγγισης είναι η μάθηση της επικοινωνίας και της διαπραγμάτευσης, ώστε όλοι οι συμμετέχοντες στη μαθησιακή διαδικασία να μπορούν να αλληλεπιδρούν και να συνεργάζονται για τη διερεύνηση των διαφόρων ζητημάτων και να ασκούνται σε δίκαιες, συμμετοχικές και συλλογικές λήψεις αποφάσεων για δράση.

Ενδεικτικά, τα πιο κάτω ζητήματα έχουν προσδιορισθεί σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο ως ιδιαίτερα σημαντικά:

Ζητήματα σχετικά

- με τη βελτίωση του σχολείου στην κατεύθυνση του αειφόρου σχολείου,
- με τη βελτίωση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών συνθηκών στην κοινότητα που ανήκει το σχολείο,
- με τη διατροφή (μοντέλο αγροτικής παραγωγής - χρήση της γης, διακίνηση τροφίμων, τρόπος παραγωγής τους),
- με την ενέργεια,
- με την έλλειψη νερού,
- με την αποδάσωση και την υποβάθμιση του δασικού πλούτου.

Ζητήματα σε σχέση

- με τη χρήση της γης,
- με την υποβάθμιση της βιοποικιλότητας,
- με τις κλιματικές αλλαγές, την ερημοποίηση και υποβάθμιση εδαφών,
- με τα απορρίμματα,
- με τις μεταφορές,
- με τη μη αειφόρο παραγωγή και την κατανάλωση,
- με τη χρήση και διαχείριση των φυσικών πόρων,
- με το μη αειφόρο τουρισμό,
- με την αστική ανάπτυξη (οργάνωση και σχεδιασμός πόλεων),
- με την πείνα, τη φτώχεια, τις μετακινήσεις, τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες, τον πόλεμο, τις διαμάχες, τις κοινωνικές ανισότητες, τις διακρίσεις όπως αυτές των φύλων, των εθνών, των θρησκειών, των πολιτισμικών στοιχείων κλπ., την παραβατικότητα, την υγεία, την κοινωνική δικαιοσύνη, τον πολιτισμό-διαπολιτισμικότητα,

- με τους κινδύνους που αντιμετωπίζει η πολιτιστική κληρονομιά από την περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Σημειώνεται ότι η θεματολογία αυτή είναι ανοικτή σε αλλαγές και αναπροσαρμογές καθώς καινούργια ζητήματα περιβάλλοντος και αειφορίας αναμένεται να προκύπτουν και να προστίθενται στην περιβαλλοντική ατζέντα και άλλα να επιλύονται και να εξαφανίζονται. Νέες έννοιες, κοινωνικοί στόχοι, μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης, περιβαλλοντικές πολιτικές διαμορφώνονται. Η ΠΕ/ΕΑΑ βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με τις εξελίξεις αυτές και μεταλλάσσεται ανάλογα τόσο με την περιβαλλοντική και κοινωνική πραγματικότητα όσο και με τα επιστημονικά και τεχνολογικά πεδία τα οποία εμπλεκόμενα διεπιστημονικά συνδράμουν κάθε φορά στην κατανόηση και την επίλυση των υπό μελέτη ζητημάτων.

2.2.2 Ορολογίες και Έννοιες

Περιβάλλον, οικονομική ανάπτυξη, αειφόρος ανάπτυξη, αειφορία, αειφόρο σχολείο, περιβαλλοντικό ζήτημα, διαχείριση, σύστημα (περιβαλλοντικό, κοινωνικό, πολιτικό, οικολογικό σύστημα = οικονομικό σύστημα κλπ) φυσικοί πόροι, ενέργεια, ενεργειακό ζήτημα, σύστημα παραγωγής και κατανάλωσης, διαπραγμάτευση, διαβούλευση, δέσμευση, συμμετοχή, κοινή ευθύνη, δημοκρατία, έμφυλη ισότητα, τεχνολογία, μεταβολή, αλληλεπίδραση, προστασία, σεβασμός, χώρος, χρόνος, πολιτισμός, υπευθυνότητα, αισθητική, ελευθερία, ανεξαρτησία, επικοινωνία, αλληλεπίδραση, μεταβολή, κριτική σκέψη, δράση, αυτονομία, συνεργασία, συλλογικότητα, αξίες, αξίες της αειφορίας, αλληλεγγύη (κοινωνική και οικολογική), δικαιοσύνη (κοινωνική και οικολογική), ενσυναίσθηση, ανεκτικότητα, αναστοχασμός, χειραφέτηση, επίλυση προβλημάτων, πολιτότητα, διεπιστημονικότητα, ολιστική, συστημική προσέγγιση, πολιτική.

2.3 Στόχοι και Δείκτες Επιτυχίας

Οι στόχοι του Προγράμματος Σπουδών για την ΠΕ/ΕΑΑ, πέρα από τους μαθητές/τριες ως πολίτες (άνδρες και γυναίκες), αντανακλούν στον εκπαιδευτικό, στο σχολείο και στην κοινότητα. Και οι τέσσερις άξονες βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση στο πλαίσιο του αειφόρου σχολείου και επομένως οι στόχοι δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ανεξάρτητα αλλά συνδυαστικά.

Μέσα από τους στόχους επιδιώκεται η ολοκληρωμένη θεώρηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων και της αειφόρου ανάπτυξης στο πλαίσιο μιας συλλογικής προσπάθειας η οποία πέρα από τη γνώση δίνει έμφαση στη δράση και στη συμμετοχή.

Μαθητές/τριες

- Να κατανοούν από πού πηγάζουν οι περιβαλλοντικές πεποιθήσεις και οι αξίες, καθώς επίσης και να κατανοούν τον τρόπο με τον οποίο μεταβιβάζονται και τα συμφέροντα που στηρίζουν.
- Να αντιλαμβάνονται τις δομικές και ιδεολογικές δυνάμεις που επηρεάζουν και περιορίζουν την ποιότητα της ζωής τους και να αναζητούν δημοκρατικές εναλλακτικές διεξόδους.
- Να είναι σε θέση αφενός να παρακολουθούν κριτικά και να κατανοούν το δημόσιο διάλογο σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα και την αειφορία αφετέρου να συμμετέχουν και να διαμορφώνουν το διάλογο αυτό.
- Να μάθουν πώς να δρουν δημοκρατικά για να φτιάξουν μια νέα περιβαλλοντική, έμφυλη και κοινωνική τάξη πραγμάτων.
- Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για την ποιότητα του σχολείου τους και του εκπαιδευτικού συ-

στήματος γενικότερα, και να αποκτήσουν την πεποίθηση και τις ικανότητες ότι μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του αειφόρου σχολείου

- Να διεκδικούν τη θέση τους στην κοινωνία ως ενημερωμένοι/ες, κριτικοί και ενεργοί πολίτες, να αγωνίζονται συλλογικά για την κοινωνική και οικολογική δικαιοσύνη και να αναλαμβάνουν σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση της αειφορίας.
- Να αναπτύξουν το συναίσθημα του ανήκειν στο τεράστιο δίκτυο των αλληλεπιδράσεων που συγκροτούν το περιβάλλον και συνακόλουθα να καλλιεργήσουν αυτονομία και εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, ως δημιουργοί και συντελεστές του περιβάλλοντος και της αειφορίας.

Ειδικότερα

- Να διερευνούν και να αποτιμούν κριτικά τα συμπτώματα, τις αιτίες, τις επιπτώσεις και τις εναλλακτικές λύσεις των υπό διερεύνηση ζητημάτων.
- Να προσεγγίζουν τα ζητήματα του σχολείου, του περιβάλλοντος και της αειφορίας με τρόπο ολιστικό, συστημικό και διεπιστημονικό.
- Να αναγνωρίζουν και να αναλύουν κριτικά τους θεσμούς και τους μηχανισμούς της δημόσιας ζωής καθώς και τις πολιτικές ιδεολογίες και τα συστήματα όσον αφορά στις διεθνείς, εθνικές και τοπικές πολιτικές σε σχέση με την εκπαίδευση, το περιβάλλον και την αειφορία.
- Να διερευνούν και να αποτιμούν κριτικά τις οικονομικές και πολιτικές επιλογές και τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές τους επιπτώσεις τόσο σε διεθνή, περιφερειακή, εθνική και τοπική κλίμακα όσο και μέσα στο ίδιο τους το σπίτι και το σχολείο.
- Να αποκτήσουν δεξιότητες για αναζήτηση, συλλογή, επεξεργασία, ταξινόμηση, κριτική ανάλυση, σύνθεση, αξιολόγηση, επικοινωνία και εκμετάλλευση πληροφοριών και δεδομένων που σχετίζονται με ζητήματα περιβάλλοντος και αειφορίας..
- Να μάθουν να ακούν και να σέβονται τις απόψεις των άλλων, να συζητούν, να αναπτύσσουν επιχειρήματα, να υποστηρίζουν τις απόψεις τους, να διαπραγματεύονται.
- Να διερευνούν και να διασαφηνίζουν τις αξίες που στηρίζουν πεποιθήσεις και τις επιλογές που διαπλέκονται στα ζητήματα της αειφορίας.
- Να αναλύουν και να διασαφηνίζουν τόσο τις κοινά παραδεκτές κοινωνικές αξίες και στερεότυπα όσο και τις προσωπικές αξίες, τις δικές τους και των άλλων.
- Να αναπτύξουν τις αξίες της αειφορίας (αλληλεγγύη, δικαιοσύνη, αυτονομία, υπευθυνότητα κλπ).
- Να καταστούν ικανοί και ικανές να αντιλαμβάνονται ότι οι κοινωνικές ανισότητες μεταξύ φύλων, κοινωνικών ομάδων, λαών, εθνών, θρησκειών είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της ίδιας της σχέσης ανθρώπου-περιβάλλοντος και της μη- υιοθέτησης μοντέλων αειφορίας σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.
- Να είναι σε θέση να αναπτύσσουν δράση τόσο στη μαθησιακή διαδικασία στο σχολείο όσο και στην κοινότητα με στόχο την επίτευξη της αειφορίας.

- Να αποκτήσουν ικανότητες λήψης απόφασης, σχεδιασμού δράσης και υλοποίησή τους.
- Να είναι σε θέση να αναπτύσσουν και να επεξεργάζονται οράματα και σενάρια για το μέλλον, διερευνώντας τις εναλλακτικές μορφές ανάπτυξης και διαμορφώνοντας τα κατάλληλα κριτήρια επιλογής.
- Να καλλιεργήσουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές σχετικά με τη βελτίωση του σχολείου τους και τη διαμόρφωσή του σε αειφόρο.
- Να αναπτύξουν κριτικά θετική στάση στην ΠΕ/ΕΑΑ που υλοποιείται στο σχολείο τους και αλλού καθώς και θέληση να συμμετέχουν.
- Να αναπτύξουν την ιδιότητα του πολίτη (πολιτότητα) καθώς και τη θέληση και τη δέσμευση για ατομική και συλλογική δημοκρατική κοινωνική δράση.
- Να αναπτύξουν κριτικά θετική στάση ως προς τη συμμετοχή στη δημόσια ζωή και εμπειρία στις δημοκρατικές συμμετοχικές διαδικασίες.

Εκπαιδευτικοί

- Να αποκτήσουν θετικές στάσεις για την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο.
- Να αντιληφθούν ότι η σύνθετη φύση των ζητημάτων του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης απαιτεί την αναδιοργάνωση της μαθησιακής πορείας και την υιοθέτηση παιδαγωγικών προσεγγίσεων βασισμένων στην ενεργή, συνεργατική και βιωματική μάθηση.
- Να διερευνούν, να πειραματίζονται και να εξελίσσουν τις τεχνικές διδασκαλίας που προτείνονται στην ΠΕ/ΕΑΑ.
- Να αξιοποιούν τις προηγούμενες εμπειρίες και γνώσεις των παιδιών, να λαμβάνουν υπόψη τις μαθησιακές τους επιθυμίες, τις ιδιαιτερότητες και ανάγκες του κάθε μαθητή αλλά και της ομάδας που συγκροτούν.
- Να δημιουργούν μαθησιακά περιβάλλοντα που θα επιτρέψουν την αυτονομία και τη χειραφέτηση των μαθητών/τριών τους.
- Να συνειδητοποιήσουν την αλλαγή του ρόλου τους στη μαθησιακή διαδικασία και να προχωρήσουν σε αντίστοιχες προσωπικές αλλαγές.
- Να ενθαρρύνουν τους μαθητές/τριες να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες και να τους δίνουν τη δυνατότητα ενεργούς συμμετοχής και διαπραγμάτευσης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων τόσο σχετικά με τις συνθήκες και διαδικασίες μάθησης όσο και με δράσεις στο σχολείο και την κοινότητα, βοηθώντας τους έτσι να αποκτήσουν εμπειρία στις δημοκρατικές συμμετοχικές διαδικασίες.
- Εστιάζοντας στην ανάλυση και διασαφήνιση των αξιών των μαθητών/τριών, να ενισχύουν τον κριτικό στοχασμό, την κατανόηση και τον αμοιβαίο σεβασμό για τις διαφορετικές αξίες.
- Να αντιληφθούν ότι η εμπλοκή των μαθητών/τριών σε πραγματικά ζητήματα και δράσεις έχει κυρίως εκπαιδευτική αξία και δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως τρόπος για να λυθούν πραγματικά προβλήματα.
- Να αναπτύξουν το ενδιαφέρον και τη θέληση προκειμένου να συμμετέχουν σε σχεδιασμούς και δράσεις βελτίωσης του σχολείου με στόχο την αλλαγή της κουλτούρας του και την εξέλιξή του σε αειφόρο.

- Να δημιουργούν προϋποθέσεις και να αναπτύσσουν δίκτυα συνεργασίας με φορείς και οργανισμούς κυβερνητικούς και μη-κυβερνητικούς για την προώθηση και εφαρμογή δράσεων που μπορούν να στηρίξουν την εξέλιξη του σχολείου τους σε αειφόρο καθώς και την αειφόρο ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο.
- Να επιδιώκουν και να διεκδικούν την επιμόρφωση και αυτομόρφωσή τους στα ζητήματα και τη μεθοδολογία που καλούνται να χειρίζονται κατά τη διδασκαλία της ΠΕ/ΕΠΑ και γενικότερα την εξέλιξη του σχολείου προς αειφόρο.
- Να αναπτύσσουν συνεργασίες και δίκτυα με άλλα σχολεία και εκπαιδευτικούς φορείς προκειμένου να διαμορφώσουν κοινότητες μάθησης και κοινότητες πρακτικής.
- Να διεκδικούν την προσωπική τους αυτονομία και χειραφέτηση στο πλαίσιο του αειφόρου σχολείου.
- Να αντιλαμβάνονται την ΠΕ/ΕΑΑ ως πεδίο για την επιστημονική και την επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Σχολείο

- Να αποτελεί ζωντανό, δυναμικό και εξελισσόμενο οργανισμό μάθησης μέσα στον οποίο μαθητές/τριες και εκπαιδευτικοί θα έχουν τη δυνατότητα να ασχοληθούν και να εξοικειωθούν με δημιουργικές, ευέλικτες, αλληλεπιδραστικές, βιωματικές και συμμετοχικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις και διαδικασίες μάθησης.
- Να απαλλαγεί από τις ιεραρχικές δομές εξουσίας και να μεταλλάξει τις σχέσεις ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς, μαθητές/τριες, διοίκηση κλπ προς κατευθύνσεις πιο δημοκρατικές και συνεργατικές.
- Να καταστεί χώρος συνεύρεσης και δημιουργικής αλληλεπίδρασης όλων των παραγόντων του σχολείου αλλά και φορέων πέρα από αυτό, οι οποίοι θα συνεργαστούν για την αλλαγή της κουλτούρας του σχολείου και την εξέλιξή του σε αειφόρο.
- Να αποτελεί δημοκρατικό πεδίο ανασχηματισμού της κοινωνίας, όπου όλοι οι μετέχοντες ασκούνται στη δημοκρατία και τη συμμετοχή και εμπλέκονται σε διαφορετικά επίπεδα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.
- Να καταστεί χώρος ανάπτυξης ιδεών, εκπαιδευτικών καινοτομιών και παραγωγής εκπαιδευτικής πολιτικής.
- Να καταστεί χώρος χειραφέτησης και ενδυνάμωσης.
- Να αναπτύξει λειτουργικές και ουσιαστικές σχέσεις με την κοινότητα.
- Να δημιουργήσει μαθησιακές εμπειρίες ενδιαφέρουσες και σημαντικές για τους μαθητές/τριες, τους εκπαιδευτικούς αλλά και για την κοινότητα μέσα στην οποία λειτουργεί.
- Να λειτουργήσει ως φορέας κοινωνικής αλλαγής για τη διαμόρφωση μιας πιο δίκαιης, ανθρώπινης και αειφόρου κοινωνίας.
- Να καταστεί παράδειγμα περιβαλλοντικής διαχείρισης πόρων αλλά και πεδίο μαθησιακό για το σχεδιασμό, την υλοποίηση και τη διατήρηση των αλλαγών που θα επιτευχθούν. Πιο συγκεκριμένα:

- α) Η διαρρύθμιση και ο εξοπλισμός των χώρων να συνάδει λειτουργικά με τον παιδαγωγικό και κοινωνικο/οργανωσιακό προσανατολισμό του σχολείου.
- β) Ο σχεδιασμός και η κατασκευή κτιριακών και άλλων υποδομών του να γίνεται με περιβαλλοντικές προδιαγραφές π.χ. αντοχή στο χρόνο, χρήση ήπιων πηγών ενέργειας, πολύ-λειτουργική αξιοποίηση του περιβάλλοντος χώρου κλπ.
- γ) Οι διαχειριστικές πρακτικές που ακολουθεί το σχολείο σε επίπεδο χώρων, χρόνου, μέσων, πόρων και απορριμμάτων να είναι περιβαλλοντικά αποδεκτές.

Κοινότητα

- Να αξιοποιηθεί η κοινότητα ως εκπαιδευτικό εργαλείο για το σχεδιασμό και την εφαρμογή ποικίλων μαθησιακών, βιωματικών και εμπειρικών προσεγγίσεων που θα αναδείξουν τις αλληλοσυνδέσεις μεταξύ των περιβαλλοντικών, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών και οικονομικών παραμέτρων που ενυπάρχουν σε αυτήν.
- Να αποτελέσει η κοινότητα μέσο και πεδίο ανάπτυξης δεξιοτήτων προσανατολισμένων στη δράση μέσα από το σχεδιασμό και την υλοποίηση στοχευμένων τοπικών δράσεων.
- Να προωθηθεί ο σχεδιασμός της τοπικής αειφόρου ατζέντας μέσα από τη συνεργασία του σχολείου και των τοπικών πληθυσμών.
- Να αποτελέσει η κοινότητα πεδίο δημοκρατικού διαλόγου για τη δημιουργία συνθηκών αειφορίας στο σχολείο και την κοινότητα.
- Να συμβάλει η κοινότητα στο «άνοιγμα» και στην εξωστρέφεια του σχολείου προς αυτήν και να καταστεί πεδίο ανάπτυξης της πολιτότητας των μαθητών.
- Η συνεργασία του σχολείου με την κοινότητα να ενδυναμώνει τη δημόσια διαβούλευση και τη συνειδητοποίηση ότι η «δική τους φωνή» και δράση, μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση μοντέλων αειφορίας σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο.

3. Διδακτική Μεθοδολογία

Κεντρική αρχή του Προγράμματος Σπουδών για την ΠΕ/ΕΑΑ είναι οι μαθητές/τριες να ξεφύγουν από τις γνωσιοκεντρικές προσεγγίσεις της σύγχρονης εκπαίδευσης όπου η γνώση παρέχεται σε οργανωμένη μορφή από τους ειδικούς και τα σχολικά εγχειρίδια και να υπεισέλθουν στην ουσία της περιβαλλοντικής κρίσης και των ζητημάτων αειφορίας. Πέρα από την εξέταση των περιβαλλοντικών ζητημάτων ως φυσικά φαινόμενα, υποκείμενα σε αντικειμενικές επιστημονικές λύσεις και διαγνώσεις, θα πρέπει να τα θεωρήσουν ως κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά ζητήματα. Αυτό σημαίνει την παράλληλη συνεξέταση και διερεύνηση των φυσικών, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών και ηθικών διαστάσεων ενός ζητήματος, καθώς επίσης και την ανάλυσή τους με τρόπο που να επιτρέπει την αναζήτηση επιλογών και λύσεων που θα τους βοηθήσουν να διαμορφώσουν αειφόρες συνθήκες ζωής κατά τρόπο εποικοδομητικό και δημιουργικό. Στο πλαίσιο της πολυπλοκότητας και της συνθετότητάς τους, τα περιβαλλοντικά ζητήματα και τα ζητήματα αειφορίας γενικότερα απαιτούν ολιστικές και συστημικές οπτικές που δίνουν έμφαση σε σχέσεις και αλληλεπιδράσεις και επιβάλλουν την άσκηση μιας ευρείας διεπιστημονικότητας που συγκροτείται από τη σύμπραξη των φυσικών, θετικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών καθώς επίσης και των τεχνών. Η διαθεματικότητα, δηλαδή η διάρθρωση της διδασκαλίας γύρω από συγκεκριμένα θέματα και ζητήματα, είναι απαραίτητος όρος για την άσκηση της διεπιστημονικότητας στο πεδίο της πρακτικής του σχολείου. Όπως τονίσαμε, ο διαθεματικός χαρακτήρας του συγκεκριμένου πεδίου, το συστημικό πλαίσιο αναφοράς και το αλληλένδετο των περιεχομένων μάθησής του, δεν επιτρέπουν τον καθορισμό συγκεκριμένης ύλης που θα διδαχθεί. Κάτι τέτοιο μπορεί να καταργήσει αφενός τον «ανοικτό» χαρακτήρα του προγράμματος, καθώς επίσης και να το καταστήσει ένα ακαδημαϊκού τύπου γνωσιοκεντρικό μάθημα, πράγμα το οποίο αντιβαίνει τόσο τη φιλοσοφία όσο και το παιδαγωγικό πλαίσιο της ΠΕ/ΕΑΑ.

Για το σκοπό αυτό η προσέγγιση των πιο πάνω περιβαλλοντικών ζητημάτων θα πρέπει να γίνει:

- Α) μέσα από την εφαρμογή projects (σχεδίων εργασίας), σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες.
- Β) μέσα από τη διάχυση του συγκεκριμένου προγράμματος στα προγράμματα των άλλων μαθημάτων, ώστε η ΠΕ/ΕΑΑ να αποτελεί βασική συνιστώσα σε όλα τα μαθήματα και σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Οι διδακτικές στρατηγικές που προτείνονται παρακάτω συνάδουν με τη φύση και τους στόχους της ΠΕ/ΕΑΑ και στηρίζονται στην ενεργητική αλληλεπιδραστική μάθηση, τη διερεύνηση και την ομαδική εργασία. Ενισχύουν την καινοτόμο εκπαιδευτική προσέγγιση την οποία επιχειρεί να προωθήσει το πρόγραμμα για την ΠΕ/ΕΑΑ και μπορούν να εφαρμοστούν, ή/και να προσαρμοστούν, συνδυαστικά ανάλογα με το θέμα/ζήτημα και γενικότερα κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού.

- Επίλυση προβλήματος
- Project
- Συζήτηση
- Μελέτη περίπτωσης
- Μελέτη στο πεδίο
- Χαρτογράφηση εννοιών
- Καταιγισμός ιδεών
- Επισκόπηση

- Βιβλιογραφική έρευνα
- Παιχνίδι ρόλων
- Διαλογική αντιπαράθεση
- Δίλημμα
- Ανάλυση και διασαφήνιση αξιών
- Έρευνα δράσης και λήψη απόφασης
- Περιβαλλοντικός έλεγχος

Επισημαίνουμε ότι, σε κάθε περίπτωση, προτείνεται η ενσωμάτωση στη διδακτική διαδικασία των νέων τεχνολογιών μάθησης και επικοινωνίας.

4. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση αποτελεί αναπόσπαστο και δυναμικό στοιχείο του προγραμματισμού και της υλοποίησης της ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο. Στην περίπτωση της ΠΕ/ΕΑΑ μέσα από την αξιολόγηση επιδιώκεται η βελτίωση της διδακτικής και μαθησιακής πορείας. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει σε κάθε στάδιο της μαθησιακής πορείας που ακολουθεί κατά την εξέταση ενός περιβαλλοντικού θέματος, να αξιολογεί και να αναθεωρεί τα βήματά του.

Κατά την αξιολόγηση εκτιμάται:

- Ο βαθμός επίτευξης των στόχων που τέθηκαν.
- Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε.
- Η διαθεματική, συστημική και διεπιστημονική προσέγγιση.
- Η ποιότητα των πηγών που επιλέχθηκαν.
- Η οργάνωση και επεξεργασία των δεδομένων, πληροφοριών και στοιχείων που συγκεντρώθηκαν.
- Η εξαγωγή και τεκμηρίωση των συμπερασμάτων που προέκυψαν.
- Η σύνθεση της εργασίας και η πρωτοτυπία της.
- Ο βαθμός αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών.
- Όποια άλλα κριτήρια θεωρεί ο εκπαιδευτικός απαραίτητα.

Συστήνεται η συνεχής και διαμορφωτική αξιολόγηση χωρίς όμως να αποκλείεται η αρχική ή/και η τελική αξιολόγηση. Λόγω της ιδιαίτερης φύσης των θεμάτων η *αυτοαξιολόγηση* και η *ετεροαξιολόγηση*, μέσω της επικοινωνίας της αποκτηθείσας γνώσης, αποτελούν σημαντικές παραμέτρους της συνολικής διαδικασίας.

Η διαδικασία αξιολόγησης των εκπαιδευομένων, πέρα από γνώσεις, οφείλει να παρακολουθεί και να επιβραβεύει το ενδιαφέρον, την προσπάθεια, τη συμμετοχή στην ομάδα κτλ.

Συγκεκριμένα η αξιολόγηση θα πρέπει να είναι:

- περιγραφική
- διαμορφωτική
- αιτιολογημένη
- χωρίς κατηγοριοποίηση αλφαβητική ή αριθμητική σε κλίμακα.

Τα αξιολογικά σχόλια θα πρέπει να είναι ενισχυτικά και να παρέχουν πληροφορίες για στόχους που έχουν κατακτηθεί, για τομείς στους οποίους έχει παρουσιαστεί βελτίωση, για τομείς που απαιτείται ενίσχυση και ενδυνάμωση της προσπάθειας.

Πέρα από την αξιολόγηση του μαθητή όπως περιγράφηκε πιο πάνω, θα πρέπει να αναζητηθούν και τα κριτήρια αξιολόγησης της σχολικής μονάδας, στο δρόμο της προς την αειφορία.